

Kur'ân'ın Retorik Analizi: 101 " Êri,a Sûresi Örneğinde Michel Cuypers'in Kur'ân'ı Anlama Metodu*

ESRA GÖZELER
Dr., ANKARA Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
egozeler@divinity.ankara.edu.tr

Özet

Genel olarak Kitâb-ı Mukaddes tefsiri araştırmalarında kullanılan retorik analiz metodu metnin yapısı ve kompozisyonu ile ilgilidir. Bu çalışmada, Katolik kilisesine mensup bir oryantalist olan Michel Cuypers'in bu yöntemi Kur'ân'a nasıl uygulamaya çalıştığı ve Kur'ân'ı anlama metodu ele alınmıştır. Cuypers, 1994 yılından beri Kur'ân'ın nazmı üzerine araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadır. Makalede temel olarak, Michel Cuypers'in bu konudaki çalışmaları incelenmiş; Kur'ân'ın retorik analizi konusu 101 " Êri,a Sûresi örneğinde ve ulûmu'l-Kur'ân bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, Kur'ân, Michel Cuypers, Oryantalist, Retorik Analiz, Sâmî Retorik, Ulûmu'l-Kur'ân, Naÿmu'l-Kur'ân, Âyetler Arasındaki Münasebet, 101 " Êri,a Sûresi

Abstract

Rhetorical Analysis of the Qur Ên: A Survey on Michel Cuypers' Understanding of the Qur Ên

This article analyzes Michel Cuypers' method of understanding of the Qur Ên. He is a Brother of Jesus, the religious community known as Little Brothers of Jesus, and one of the researchers and professors at the IDEO in Cairo. His main field of research focuses on the rhetorical analysis of the Qur Ên since 1994. This article focusing primarily on Michel Cuypers' works, deals with the rhetorical analysis of the Qur Ên in the context of ,ulûmu'l-Qur Ên and Söra101: " Êri,a.

* Fransızca tercümeleri kontrol eden Prof. Dr. Salih Akdemir'e ve makalenin tamamını okuyarak değerli katkıları sunan Prof. Dr. Mehmet Paçacı'ya saygılarımı ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bu çalışmanın hazırlanması sürecinde katkılarından dolayı Prof. Dr. Dr. Felix Körner (Pontifical Gregoriana University) ve Prof. Dr. Dr. Adnane Mokrani'ye (Pontifical Gregoriana University, PISAI) müteşekkirim.

Key Words: Tafsîr, the Qur'ân, Michel Cuypers, Orientalist, Rhetorical Analysis, Semitic Rhetoric, Ulûmu'l-Qur'ân, Naÿmu'l-ur'ân, The Coherence between Verses, Sûra101: "Êri,a

Giriş

“Kur'ân'ı anlama” olgusu ve bunun için bir metodoloji geliştirme çabası İslâm kültür tarihi içerisinde Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar uzanan kadîm bir geçmişe sahiptir. Bu çaba, Allah kelâmının tarih içerisinde anlaşılması ve yorumlanması amacıyla başka bir şey değildir. Tefsîr literatürünü bu çabaların ürünleri olarak anlamak mümkündür. İslâm kültür tarihi boyunca Müslüman âlimlerin temel “konusu” olan Kur'ân, 19. yüzyıldan bugüne oryantalist faaliyetler içerisinde her dönemde yeniden anlama çalışmalarının da “konusu” olmuştur. Bu anlama faaliyetlerinin sonucunda Kur'ân üzerine oldukça hacimli oryantalist bir literatür oluşmuştur ve oluşmaya hâlâ devam etmektedir. Bu anlamda Batı'nın Kur'ân'a ilgisinin tarihi geçmişi de eskidir.¹ Dolayısıyla oryantalistler kendilerinden önceki nesillerden kalan literatürü miras edinerek üzerine yeni çalışmalar yapmaktadırlar. Burada oryantalistlerin Kur'ân üzerine “neden” bu kadar çok çalışma yaptığı sorusu kadar bu çalışmalarda Kur'ân'ın “nasıl” ele alındığı da önemli bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü son dönemlerde yapılan çalışmalarda Kur'ân metninin otantikliği ile ilgili tartışmaların oldukça geniş yer aldığını görmekteyiz. Dolayısıyla bunlar, Kur'ân'ı genel olarak tarihi, konusu, bağlamı, lafzı, dili ve üslubunu bir bütün halinde dikkate almadan parçacı yaklaşımlarla birer metin çözümlemesi örnekleri olmaktadır. Makalemiz, bu örneklerden biri olan ve ülkemizde hakkında müstakil bir araştırma yapılmamış Michel Cuypers'in Kur'ân'ı “nasıl” anlamaya çalıştığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada Cuypers'in Kur'ân'ın retorik analizi konusundaki eserleri esas alınarak geliştirmiş olduğu metodoloji, ulûmu'l-Kur'ân bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Michel Cuypers ve Kur'ân'ın Retorik Analizi

Michel Cuypers (d. 1942), genel olarak çağdaş Kur'ân araştırmaları, özel olarak da oryantalist Kur'ân çalışmaları açısından önemli isimlerden biridir. İslâm ile karşılaşmasına Fars ve Arap dili çalışarak başlamış olan Cuypers'i önemli kılan 1994 yılından bu yana bütün ilgisini Kur'ân'ın nazmı üzerine yaptığı çalışmalara adanmıştır. Cuypers, Belçikalıdır ve *Jesus Caritas*² isim-

¹ Mesut Okumuş, “Arthur Jeffery ve Kur'ân Çalışmaları Üzerine,” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLIII: 2 (2002), s.121.

² İsa'nın Küçük Kardeşleri (*Little Brothers of Jesus*) olarak da isimlendirilen bu cemaat, Katolik Kilisesi içerisinde 1933 yılında René Voillaume tarafından kurulmuştur. Charles de Foucauld'un (1858-1916) hayatı ve eserleri bu cemaatin kuruluşunda önemli role sahiptir. Amerika, Asya, Avru-

li Katolik bir cemaatin üyesidir. Cuypers on iki yıl İran'da kalmış ve Fars Dili ve Edebiyatı çalışmıştır. 1983 yılında Fars Edebiyatı alanında Tahran Üniversitesi'nde doktorasını yapmıştır. Bu zaman zarfında Mısır ve Suriye'de Arapça çalışmıştır. 1989 yılında Kahire'ye yerleşmiştir. Kahire'de bulunan Dominik Şark Araştırmaları Enstitüsü'nün (IDEO) araştırmacılarından biridir.³

Uzun yıllar Kur'an üzerine çalışan Cuypers'e göre Kur'an metninin eleştirel çalışması, onun yüzyıllar içerisinde İslâm tefsîr geleneğinde anlaşıldığından farklı bir şekilde anlaşılmasına imkan vermektedir. Bunun için Cuypers, nesû ile ilgili 2 Baâra 106. âyeti örnek olarak vermektedir. Bu âyet klasik tefsîr geleneğinde Kur'an'da yer alan bir âyetin diğer bir âyeti nesû etmesi şeklinde yorumlanmıştır. Ancak ona göre bu âyette söz konusu olan Kur'an'ın Tevrat'ın bazı âyetlerini-bütün Tevrat'ı değil- nesû etmesidir.⁴ Ayrıca Cuypers tefsîr geleneğinin kendinden önceki metinlere karşı oldukça güvensiz olduğunu düşünmekte ve erken dönemlerde bazı müfessirlerin Yahudi kaynaklarından yararlandığını ancak daha sonra bunların Tevrat'ın tahrîfi meselesinden dolayı reddedildiğini ifade etmektedir.⁵

Cuypers, Kur'an'ın nazmı konusunda yeni bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla Cuypers'in Kur'an'ın retorik analizi olarak adlandırdığı bu metot ile Kur'an sûrelerini ele aldığı çalışmaları şunlardır:

- “Structures rhétoriques dans le Coran. Une analyse structurelle de la sourate “Joseph” et de quelques sourates brèves [Kur'an'da Retorik Nazımlar. Yûsuf Sûresinin ve Bazı Kısa Sûrelerin Yapısal Analizi]”⁶
- “Structures rhétoriques des sourates 105 à 114 [105-114. Sûrelerin Retorik Nazımları]”⁷
- “Structures rhétoriques de la sourate 74, al-Muddaththir [74 el-Müdeccir Sûresinin Retorik Nazımları]”⁸
- “Structures rhétoriques des sourates 99 à 104 [99-104. Sûrelerin Retorik Nazımları]”⁹
- “Structures rhétoriques des sourates 92 à 98 [92-98. Sûrelerin Retorik Nazımları]”¹⁰

pa, Afrika ve Okyanusya'da cemaatleri bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.jesuscarias.info>.

³ <http://www.ideo-cairo.org/spip.php?article80> (08.09.2010)

⁴ Michel Cuypers, “Tradition as seen by the Muslim Faith, Yesterday and Today”, s.5/6. Bu metne <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1339925?eng=y> (08.09.2010) adresinden ulaşılabilir.

⁵ A.y.

⁶ *MIDEO*, 22 (1995), ss.107-195.

⁷ *MIDEO*, 23 (1997), ss.157-196.

⁸ *Luqmân* (Téhéran), 26 (1997), ss.36-74.

⁹ *Annales islamologiques* (IFAO, le Caire), 33 (1999), ss.31-62.

- “Structures rhétoriques des sourates 85 à 90 [85-90. Sûrelerin Retorik Nazımları]”¹¹
- “L’analyse rhétorique: une nouvelle méthode d’interprétation du Coran [Retorik Analiz: Kur’ân Yorumunda Yeni Bir Metod]”¹²
- “La sourate 55 (al-Rahmân) et le Psautier [RaÛmËn Sûresi ve Zebur]”¹³
- “La composition rhétorique des sourates 81 à 84 [81-84. Sûrelerin Retorik Kompozisyonu]”¹⁴
- “Une lecture rhétorique et intertextuelle de la sourate al-Ikhlâs [el-İÛlËSûresinin Retorik ve Metinlerarası Okuması]”¹⁵
- “Une analyse rhétorique du début et de la fin du Coran [Kur’ân’ın İlk Sûresinin ve Son Sûresinin Retorik Bir Analizi]”¹⁶
- *Le Festin. Une lecture de la sourate al-Mâ’ida* [Ziyafet. Bir MËide Sûresi Okuması]¹⁷

Bu çalışmalara baktığımız zaman -makalede ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız- Cuypers’in retorik analizi metodunu ağırlıklı olarak kısa ve Mekkî sûrelere uygulamış olduğunu görmekteyiz. Cuypers, Kur’ân’da 81. sûreden 114. sûreye kadar, 91 Şems sûresi hariç, 33 adet sûrenin ve ayrıca 1 FËtiÛË sûresinin retorik analizlerini yapmıştır. Diğer taraftan bu metodun sadece kısa ve kafiyeli olan sûrelere değil uzun ve farklı konuları ihtiva eden sûrelere de uygulanabileceğini göstermek için 5 MËide, 12 Yøsaf ve 55 RaÛmËn sûrelerini de retorik analiz metoduna göre incelemiştir. Cuypers’in 5 MËide sûresinin retorik analizini yaptığı *The Banquet-A Reading of the Fifth Sura of the Qur’an* isimli çalışmasına 2009 yılında İran Kültür ve İslâmî İrşâd Bakanlığı tarafından “Dünya Yılın Kitabı Ödülü” verilmiş ve “yeni İslâm çalışmaları içerisinde en iyi eserlerden biri” olarak tanımlanmıştır.

Michel Cuypers’in *The Banquet* isimli çalışması için yazdığı önsöze Muhammad Ali Amir-Moezzi¹⁸, Kur’ân konusunda yapılan çalışmalar hakkında şu değerlendirmeyi yaparak başlamaktadır:

¹⁰ *Annales islamologiques*, 34 (2000), ss.95-138.

¹¹ *Annales islamologiques*, 35 (2001), ss.27-99.

¹² *Mélanges de Science religieuse* (Université catholique de Lille), 59 (2002), ss.31-57.

¹³ *Luqmân (Mélanges in memoriam Javâd Hadidi)*, 37 (2002-3), ss.71-106.

¹⁴ *Annales islamologiques*, 37 (2003), ss.91-136.

¹⁵ *MIDEO*, 25-26 (2004), ss.141-175.

¹⁶ *Actes du Symposium international ‘al-Kitâb’* (2002), Collection “Acta Orientalia Belgica”, (Louvain-la-Neuve, Leuven 2004), ss.233-272.

¹⁷ Collection “Rhétorique Sémitique”, no: 3, (Paris: Lethielleux 2007).

¹⁸ Muhammad Ali Amir-Moezzi, İran’da doğmuştur. Paris’te bulunan Kutsal Kitaplı Dinler Araştırmaları Merkezinin (Centre d’Etudes des Religions du Livre) müdür yardımcısıdır. Yine Paris’te bulunan EPHE’de (École Pratique des Hautes Etudes, Sorbonne) Din Bilimleri Çalışmaları/Tefsîr ve Şii

Son beş yıldır, bir metin olarak Kur'an konusunda yapılan çalışmalar büyük bir canlanma göstermiştir. Bunlar arasında [Kur'an'ın metin] yapı[sı]nın eleştirel incelemesi, kompozisyon ve Kur'an metninin biçimsel [şekli] inşası bazı müstesna bilim insanlarının çalışmaları sayesinde incelenmiştir.¹⁹

Amir-Moezzi'nin bu değerlendirmesinde, makalemizin girişinde vurguladığımız gibi, son zamanlarda Kur'an'ın salt bir "metin" olarak incelenmesi hususuna işaret edilmektedir. Bu noktada Paul Ricoeur'un (1913-2005) "metin nedir?" sorusu bu tartışmayı hermeneutik bir boyuta taşıyabilir. Bu soruya Ricoeur şöyle cevap vermektedir:

Bir metnin yazı ile sabitlenmiş herhangi bir söylem olduğunu söyleyelim. Bu tanımlamaya göre, yazı ile sabitlenme metnin kendisini kurmasıdır. Ancak yazı ile sabitlenmiş ne demektir. Herhangi bir söylem dedik. Bu şu demek midir: söylemin fiziksel ve zihinsel formlarda telaffuz edilmiş olması gereklidir ve bütün yazılar, niyetsel olarak, en azından potansiyel şekilde, konuşmadır. Kısaca metin ile söz arasındaki ilişki nedir?²⁰

Ricoeur, bu tanımlamada bir metnin, metin olmadan önce, yani yazılmadan önce, söz veya konuşma olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın retorik analizi bir sözün mü yoksa bir metnin mi analizidir? Burada konuşma dili ile yazı dili arasında bir fark ortaya çıkmaktadır. Konuşulan veya yazılan bu dil söylemdir/hitaptır ve metnin paradigmasıdır.²¹ Bu anlamda metin, sözün/söylemin/hitabın yazıya geçirilmiş halidir.

Yakın dönemde Angelika Neuwirth²², Stefan Wild²³, Issa J. Boullata²⁴, Pierre Crapon de Caprona²⁵ ve Mathias Zahniser²⁶ Kur'an metninin yapısına ilişkin araştırmaları ile öne çıkan isimlerdir. Bu eserlerde genel olarak bir

İslam Teolojisi Bölümü başkanıdır. Amir-Moezzi'nin Şiilik konusunda çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır. Eserleri arasında *La religion discrète: croyances et pratiques spirituelles dans l'islam shi'ite* (Vrin, 2006) ve *Le Guide divin dans le shi'isme originel* (Verdier, 2007) [İngilizce çevirisi: *The Divine Guide in Early Shi'ism*, terc. David Streight, New York Press 1994] yer almaktadır. Ayrıca *Dictionnaire du Coran* (Robert Laffont, 2007; *Dizionario del Corano*, Mondadori, 2007) isimli çalışmanın eş-yazarlarından ve Mondadori tarafından yayımlanan *Islamica* serisinin eş-editörlerinden biridir.

¹⁹ Muhammad Ali Amir-Moezzi, "Preface", *The Banquet-A Reading of the Fifth Sura of the Qur'an*, s. 15. Bu eser, bundan sonraki dipnotlarda *The Banquet* şeklinde kısaltılarak gösterilecektir.

²⁰ Paul Ricoeur, "What is a Text? Explanation and Understanding", *Hermeneutics & Human Sciences*, ed. ve terc. John B. Thompson, USA: Cambridge University Press, 1998, s.145.

²¹ Paul Ricoeur, "The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text", *Hermeneutics & Human Sciences*, ed. ve terc. John B. Thompson, USA: Cambridge University Press, 1998, s.197.

²² *Studien zur Komposition der mekkanischen Suren*, (Berlin 1981).

²³ *Qur'ân as Text*, ed. Stefan Wild, (Leiden: E.J. Brill, 1996).

²⁴ *Literary Structures of Religious Meaning in the Qur'an*, (Richmond 2000).

²⁵ *Le Coran: Aux Sources de la Parole Oraculaire. Structures Rythmiques des Sourates Mecquoises*, (Paris: Publications Orientalistes de France, Arabiyya 2, 1981).

²⁶ "Sûra as Guidance and Exhortation: The Composition of *Sûrat al-Nisâ'*", *Humanism, Culture and Language in the Near East: Studies in Honor of Georg Krotkoff*, ed. Afsaruddin A., Zahniser A. H. M., Eisenbrauns, Winona Lake-Indiana 1997, ss.71-85.

sûrenin kendi edebî bütünlüğü içerisinde ritmi, kafiyesi, üslubu ve konusu çalışılmıştır. Bu anlamda diğerlerinden farklı olarak Cuypers'in çalışması Kur'ân'da retorik analizini konu edinmiştir. Özellikle Roland Meynet²⁷ tarafından Sâmi retorik (*semitic rhetoric*) analizi ile Kitâb-ı Mukaddes araştırma metodlarına odaklanan Cuypers, Kur'ân metninin kompozisyon nazmını ve metnin farklı düzeylerini ortaya koymaya çalışmaktadır.²⁸

Amir-Moezzi bu çabaları Kur'ân metnini eş-zamanlı (*synchronic*) ele alan perspektifler²⁹ olarak nitelendirirken bunların klasik oryantalizmden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü klasik oryantalizmin Kur'ân'ı anlaması daha çok tarihsel-dilsel yaklaşıma dayanmaktadır. Bu özelliğiyle klasik oryantalizmin Kur'ân tasavvuru art-zamanlı (*dynchronic*) bir perspektif olmaktadır.³⁰ Tarihsel-eleştiri yöntemini esas alan bu perspektif özellikle uzun Medenîsûreleri farklı tarihlere ait küçük sûrelerden oluşmuş kompozisyonlar olarak görmektedirler. Amir-Moezzi'ye göre Kur'ân'ın redaksiyon tarihini yeniden düzenleme isteğinden farklı olarak, eş-zamanlı perspektife sahip bu oryantalistler bugün bizim bildiğimiz Kur'ân'ın yapısının temelinde dayanarak “gerçek redaksiyon çalışmaları” yapmaktadırlar.³¹

Retorik analiz Sâmi kültür içerisinde kökleşmiş ve metin içerisinde farklı unsurlar arasındaki ilişkiyi meydana çıkarmaya çalışan bir yöntemdir. Bu yüzden retorik analiz Kitâb-ı Mukaddes metninin analizidir ve Sâmi edebî kültürün karakterlerini dikkate almaktadır. Retorik analiz, Kitâb-ı Mukaddes tefsîri içerisinde tarihsel-eleştirel yöntemle birlikte gelişmiştir. Tarihsel-eleştirel ve retorik analiz yöntemleri metnin tarihini anlamayı amaçlamaktadırlar. Tarihsel-eleştirel metodun bakış açısı art-zamanlı olmaktadır. Retorik analiz ise metnin sadece tarihi ile ilgilenmez; aynı zamanda nihai formu içerisinde nazmını/yapısını da ele almaktadır. Bu ise eş-zamanlı bir bakış açısidir.³² Cuypers'e göre bu iki yaklaşım birbirleri dışlamaktan ziyade birbirlerini tamamlamaktadır.

22 Nisan 2010 tarihinde Vatikan'a bağlı Arapça ve İslam Çalışmaları Enstitüsü'nde (PISAI) “An Introduction to the Rhetorical Analysis of the Qur'ân” konulu verdiği seminerde Cuypers, Kur'ân'a retorik analizi uygulama konusunda iki noktanın ilgisini çektiğini ifade etmiştir: Birincisi, bu

²⁷ Fransız bir Cizvit olan Roland Meynet, Pontifical Gregoriana Üniversitesi Teoloji Fakültesi, Kitâb-ı Mukaddes Teolojisi Bölümünde Yeni Ahit Tefsîri emekli profesörüdür. Temel ilgisi ve çalışmalarının odak noktası retorik analiz ve Sâmi retorik konularıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.retoricabiblicaeseinitica.org.

²⁸ Muhammad Ali Amir-Moezzi, “Preface”, s.15.

²⁹ Bkz. Muhammad Ali Amir-Moezzi, “Preface”, s.15.

³⁰ A.y.

³¹ A.y.

³² Ayrıntılı bilgi için bk. *The Interpretation of the Bible in the Church*, The Pontifical Biblical Commission, 1996.

metodu uygulayarak Kur'an metninin insicamlı ve iyi-nizamlı olup olmadığını görmek; ikincisi ise retorik analizin yeni bir metin yorumlanmasına yol açıp açmayacağını belirlemektir. Cuypers'in ilgisini çeken bu iki hususun her biri aslında kendisinin iki kaygısını da ortaya koymaktadır: Birincisi, Kur'an metninin bir düzeni olduğu konusundaki şüphesidir; ikincisi Kur'an'ı anlama için Kitâb-ı Mukaddes'i anlama metotlarına dayalı bir yöntem geliştirme çabası ve dolayısıyla İslâm geleneğinde Kur'an'ın anlaşılması için bir metodolojinin eksik olduğu düşüncesidir.

Cuypers'ten önce Kitâb-ı Mukaddes (*Bible*) açısından retorik analiz konusunu Roland Meynet, *Rhetorical Analysis*³³ (1998) ve *Traité de Rhétorique Biblique*³⁴ (2007) isimli eserlerinde sistematize ve teorize etmiştir. Roland Meynet'in, Louis Pouzet, N. Farouki ve A. Sinno ile birlikte yazdıkları ve Arapça yayımlanan *Rhétorique Sémitique: Textes de la Bible et de la tradition musulmane*³⁵ isimli bu çalışmada retorik analiz metodu Kitâb-ı Mukaddes'e ve hadislere uygulanmıştır.³⁶ Cuypers'i bu konuda çalışmaya başlamaya sevk eden temel saik bu eser olmuştur. Ona göre eğer retorik analiz hadislere başarılı bir şekilde uygulanmışsa, benzer şekilde Kur'an metnine de uygulanabilir. Cuypers'e göre Sâmi retorik analiz, neden Tevrat, İncil ve Kur'an'ın aralarında mantıksal olarak bir bağ olmayan farklı konulardan meydana geldiklerini ve düzensiz olduklarının anlaşılmasını sağlamaktadır. Cuypers bunun sebebinin Sâmi retorikinin, Yunan retorik gibi devamlılık ve ilerlemeci gelişim ilkesine dayanmamasından kaynaklandığını belirtmektedir.³⁷

Konuyla ilgili bu genel girişten sonra Cuypers'in retorik analizi metodunu ayrıntılı bir şekilde incelemeye geçebiliriz. Cuypers'in Kur'an sûrelerine uygulamaya çalıştığı bu yöntemin ana hatlarını şu şekilde şematize edebiliriz:³⁸

³³ Sheffield, Sheffield Academic Press, JSOT.S 256 (*Analyse rhétorique*'nin çevirisi, Paris 1989).

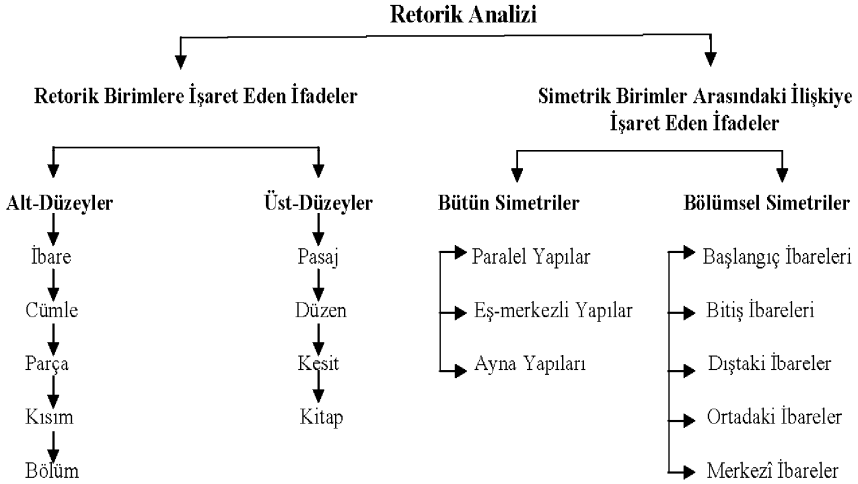
³⁴ Rhétorique Sémitique serisi, Paris, Lethielleux.

³⁵ Paris, Ed. du Cerf.

³⁶ Bkz. Michel Cuypers, "The Semitic Rhetoric in the Koran and a Pharaonic Papyrus," *US-China Foreign Language*, 8:1 (2010), s.8. Bu yazıya www.ideo-cairo.org/spip.php?article80 (01.10.2010) adresinde de ulaşılabilir.

³⁷ Cuypers, "The Semitic Rhetoric," s.8.

³⁸ Cuypers, *The Banquet*, s.47-49.

Buna göre Cuypers, Kur’ân metnini retorik birimlere işaret eden ifadeler ve simetrik birimler arasındaki ilişkiye işaret eden ifadeler olmak üzere iki bölüme ayırmaktadır. Her bir bölüm ise iki alt-bölüme ayrılmaktadır. Retorik birimlere işaret eden ifadeler, alt (müstakil olmayan) ve üst (müstakil) olmak üzere iki farklı düzeydedir.³⁹ Bu bölümde retorik birimlere işaret eden ifadelerden alt-düzyeler, anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla 101 “Ëri,a sûresinin örneğinde incelenecektir.

Alt-Düzyeler

Metnin alt-düzyeleri, “ibare, cümle, parça, kısım ve bölüm” birimlerinden meydana gelmektedir. İbare ve cümle düzeyleri haricindeki alt-düzye birimleri kendinden önceki bir, iki veya üç birimden bir araya gelmesinden oluşmaktadır.⁴⁰

İbare

En küçük ve en temel metin birimidir. Bu birimlerle cümleler oluşturulacaktır. Dilbilimcilerin morfolojik analiz (*lexeme*) olarak adlandırdıkları kul-

³⁹ Cuypers, a.g.e., s.47.

⁴⁰ Cuypers, *The Banquet*, s.47.

lanımdır.⁴¹ Örneğin bismelenin dört ibaresi bulunmaktadır: (1) Bismi – (2) İlâhî'r – (3) RaûmÊni'r – (4) Raûm

Birinci Düzey: Cümle

Cümle birçok ibareden oluşan yapıdır (*syntagma*). Bu cümleler sentaks olarak birbirleriyle bağlantılıdır. İbare gibi retorik analizin en küçük birimidir. Bazen sadece bir kelimedenden (*stich*) oluşmaktadır.⁴² Bu düzeyde her bir âyet, bir cümledir.⁴³ Cuypers, metnin birinci düzeyinde 101 " Êri,a sûresinin 11 cümleden oluştuğunu belirtmektedir. Bu cümleler bir kelimedenden oluştuğu gibi genellikle bir veya iki cümlenin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.⁴⁴

İkinci Düzey: Parça

Bir (*monostich*), iki (*distichs*) veya üç (*tristichs*) paralel cümlenin birleşmesinden meydana gelmektedir.⁴⁵ Buna göre Cuypers bu düzeyi şu şekilde biçimlendirmiştir:⁴⁶

1. " Êri,a!

2.

Nedir o " Êri,a!

3. Ne olduğunu sen ne bileceksin?

" Êri,a'nın

4. O gün **insanlar,**

her bir tarafa dağılan pervaneler gibi olacaktır.

5. Ve **dağlar**

da atılmış renkli yünler gibi olacaktır.

6-7. (İşte o gün), *kimin tartuları ağır gelmişse,*

O, hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır.

8-9. Ama *kimin de tartuları hafif gelirse,*

Onun anası ÜËiyedir.

10. Sen onun ne olduğunu ne bileceksin?

11. O, çok kızgın bir ateştir.

Metnin ikinci düzeyine göre, 101 " Êri,a Suresi'nde belirli cümleler paralel parçalar olarak yeniden gruplanmıştır. 1, 10 ve 11. âyetler münferit olarak kalmaktadır.⁴⁷ Diğer âyetler ise sûre içerisinde paralel parçaları oluşturmak-

⁴¹ A.y.

⁴² Cuypers, *The Banquet*, s.47.

⁴³ Cuypers, "Na'yratun cedlâletun ilÊ na'ymî'l-" ur Ên," <http://www.ideo-cairo.org/spip.php?article80> (08.09.2010), s.10. "The Semitic Rhetoric," s.10.

⁴⁴ Cuypers, "Na'yratun cedlâletun", s.10; "The Semitic Rhetorics," s.10.

⁴⁵ Cuypers, *The Banquet*, s.47.

⁴⁶ Cuypers, "Na'yratun cedlâletun", s.11; "The Semitic Rhetorics," s.10.

⁴⁷ Cuypers, "Na'yratun cedlâletun", s.11; "The Semitic Rhetorics," s.10.

tadır. 2. ve 3. âyetler aynı soruyu sormaktadır: “(2) Nedir o ‘‘ Êri,a? (3) ‘‘ Êri,a’nın ne olduğunu sen nereden bileceksin ki?”. 4. ve 5. âyetler gramatik olarak aynı üslupta oluşturulmuştur: “Kıyamet gününde dağlar infilak edeceği gibi insanlar da perişan olacaktır.” 6-7 ve 8-9. âyetler zıt anlamlarda aynı gramatik yapıya sahiptir.⁴⁸ Bu analize göre 101 ‘‘ Êri,a Suresi altı parçadan oluşmaktadır:

1. Parça: 1. âyet	(1) ‘‘ Êri,a!
2. Parça: 2-3. âyetler	(2) Nedir o ‘‘ Êri,a? (3) ‘‘ Êri,a’nın ne olduğunu sen nereden bileceksin?
3. Parça: 4-5. âyetler	(4) O gün insanlar, her bir tarafa dağılan pervaneler gibi olacaktır.
(5) Ve dağlar da atılmış renkli yünler gibi olacaktır.
4. Parça: 6-7; 8-9. âyetler	(6-7) (İşte o gün), kimin tartıları ağır gelmişse, O, hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır.
(8-9) Ama kimin de tartıları hafif gelirse, Onun anası <u>ÛËviyedir</u> .
5. Parça: 10. âyet	(10) Sen onun ne olduğunu ne bileceksin?
6. Parça: 11. âyet	(11) O, çok kızgın bir ateştir.

Ûçüncü Düzey: Kısım

Metnin bir veya iki parçasından oluşan düzeydir.⁴⁹ Cuypers’e göre metnin bu düzeyi şu şekildedir:⁵⁰

A¹ ‘‘ Êri,a!

B =² Nedir o ‘‘ Êri,a!
= ³ Sen ne bileceksin Ne olduğunu ‘‘ Êri,a’nın!

C +⁴ **O gün** insanlar, her bir tarafa dağılan pervaneler gibi olacaktır.
+⁵ ve dağlar da atılmış renkli yünler gibi olacaktır.

A’ –⁶⁻⁷ (İşte o gün), kimin tartıları ağır gelmişse, O, hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır.

⁸⁻⁹ Ama kimin de tartıları hafif gelirse, Onun anası ÛËviyedir.

B’ =¹⁰ Sen onun ne olduğunu ne bileceksin?

C’ +¹¹ **O, çok kızgın bir ateştir.**

⁴⁸ Cuypers, “Naÿratun cedlætun”, s.11; “The Semitic Rhetorics,” s.10.

⁴⁹ Cuypers, *The Banquet*, s.47.

⁵⁰ Cuypers, “The Semitic Rhetoric,” s.11.

Cuypers, metnin üçüncü düzeyinde 101 " Êri,a suresini birbirine paralel iki kısma ayırmaktadır. Bu kısımlar A, B, C ve A'B'C' şeklinde gösterilmiştir. A ve A' kısımlarında âÊri,a ve ÜÊviye zikredilmektedir. Bunların ne olduğunun sorulması bir sonraki parçada yer almaktadır. Bu sorulara verilen cevaplar ise üçüncü parçadadır. Bu analize göre 101 " Êri,a sûresi her biri üç parçadan oluşan iki kısımdan oluşmaktadır:

1. Kısım: 2-3-4. âyetler (2) Nedir o " Êri,a? (3) Ne olduğunu sen nereden bileceksin? (4) O gün

2. Kısım: 9-10-11. âyetler (9) Onun anası ÜÊviye'dir. (10) Sen onun ne olduğunu ne bileceksin? (11) O, çok kızgın bir ateştir.

Dördüncü Düzey: Bölüm

Bir, iki veya üç kısımdan oluşan birimdir.⁵¹ Cuypers, bu düzeyi aşağıdaki şekilde tabloşturmuştur:⁵²

A - ¹ BÜYÜK FELAKET! (âÊri,a)				
B = ²	Nedir o		büyük felaket?	
= ³	<i>Sen ne bileceksin ne olduğunu</i>		büyük felaketin?	
C + ⁴	O gün	insanlar	her bir tarafa dağılan pervaneler	gibi olacaktır.
+ ⁵	ve	dağlar	da atılmış renkli yünler	gibi olacaktır.
C' ⁶⁻⁷	İşte o vakit, kimin tartıları ağır gelmişse, O, hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır.			
⁸⁻⁹	Ama kimin de tartıları hafif gelirse, Onun anası ÜÊviyedir.			
B' = ¹⁰	<i>Sen onun ne olduğunu ne bileceksin?</i>			
A' - ¹¹	O, KIZGIN BİR ATEŞTİR. (ÜÊmiye)			

Metnin dördüncü düzeyine göre sûre her biri kıyamet gününü hatırlatan ve iki kısımdan oluşan bir bölümdür: Birinci kısım, 1-5. âyetlerden meydana gelmekte ve kıyamet gününün karışıklığını anlatmaktadır. İkinci kısımda ise 6-11. âyetler yer almakta ve doğru insanlar için mükâfattan ve kötüler için cezadan bahsedilmektedir. Her iki kısmın sonunda yer alan âÊri,a ve nÊrun

⁵¹ Cuypers, *The Banquet*, s.47.

⁵² Cuypers, "Na'yratun cedlâetun", s.13.

Ümîye müstakil ibarelerdir. 2 (me'l-âËri,a), 3 (ve mÊ edrÊke me'l-âËri,a) ve 10. (ve mÊ edrÊke mÊ hiye) âyetlerdeki sorularla pekiştirilmektedir. 4-5 ve 6-9. âyetler metnin ortasında aynı gramatik yapılaraya sahip parçalardan oluşmaktadır. C ve C' birbirini tamamlayan paralel parçalardır. C, kıyamet gününün karmaşıklığını; C' ise hükmü tasvir etmektedir.

Cuypers'in İslâm geleneğini Kur'ân için böyle bir metodoloji geliştirdikleri için eleştirdiğini yukarıda belirtmiştik. Ancak ulûmu'l-Kur'ân içerisinde Kur'ân'ın nazmı ve âyetler ve sûreler arasındaki münasebet ilimleri Cuypers'in göz ardı ettiği alanlar ve tefsîr geleneğinin Kur'ân'ın nazmına olan ilgileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bu konular erken dönemlerden itibaren Müslüman alimlerin ilgisini çekmiş ve bu konularda müstakil eserler telif edilmiştir. Hicrî dördüncü asra kadar Kur'an'ın nazmı ve i,cËzı ile ilgili eserlere naÿmu'l-ur Ên ismi verilmekteydi.⁵³ Örneğin CËÛÿ (ö. 255/869), bugün elimizde mevcut olmayan, *Naÿmu'l-ur Ên* isimli bir eser telif etmiştir. CËÛÿ'dan sonra Ebø Bekr ,AbdullÊh es-SicistÊn(ö. 316-928), Ebø Zeyd el-BelÛPAÛmed b. SüleymÊn (ö. 322-934) ve Ebø Bekr AÛmed b. ,ŞİPb. el-ÛşÛl (ö. 326-938) hicrî üçüncü asrın sonu ile dördüncü asrın başında Naÿmu'l-ur Ên ismiyle eserler telif etmişlerdir.⁵⁴ Hicrî dördüncü asır ile birlikte ise bu konuda yazılan eserlerde daha çok "i,cËzu'l-ur Ên" ismi kullanılmaya başlamıştır.⁵⁵ Bu ibare, Kur'ân'ın edebî niteliklerini ele alan bir ilmi ifade etmektedir.⁵⁶ Bu da aslında Kur'ân'ın nazmının, onun i,cËz yönlerinden biri olduğunu göstermektedir. Çünkü Kur'ân'ın nazmı nazil olduğu dönemde bilinen bir yapıda değildi.⁵⁷ Bu anlamda Kur'ân'ın nazmı Arap edebiyatında ki klasik nesir ve nazım tasnifinden farklı ve müstakil üçüncü bir kategori olmaktadır.

Suyø(ö. 911-1505) âyetler ve sûreler arasındaki münasebeti şu şekilde açıklamaktadır:

Münasebet, aralarında mana irtibatı sağlayan umumilik-hususilik, aklilik-hissilik, hayalî olmayan çeşitli alakalar ile sebep-müsebbeb, illet-malul, benzerlik-zıtlık gibi zihnî bağların bulunmasıdır.⁵⁸

Suyø, bu ifadeleriyle âyetler arasındaki münasebet durumlarını ve bunların asıllarını belirlemektedir. Suyø'den önce Zerkeş(ö. 794/1392) de

⁵³ Halil Çiçek, 20. *Asırda Kur'an İlimleri Çalışmaları*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 1996), s. 169-170. Enver Arpa, "İ'cazı'l-Kur'an Konusuna Farklı Bir Yaklaşım," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLIII: 1 (2002), s.82.

⁵⁴ Halil Çiçek, a.g.e., s. 169-170; Enver Enver Arpa, a.g.m., s.82.

⁵⁵ Enver Arpa, a.g.m., s.82-83.

⁵⁶ Angelika Neuwirth, "Rhetoric and the Qur Ên, *Encyclopedia of the Qur Ên*, c.4, s.461.

⁵⁷ Krş. Enver Arpa, a.g.m., s.96.

⁵⁸ Suyø *el-İtâÊn fP,ulâmi'l-ur Ên*, tah. FevvÊz AÛmed Zemerl(Beyrut: DËru'l-KitÊbi'l-Arab(2004), s.695.

âyetler arasında bir insicam olduğunu ve âyetleri birbirine bağlayan bir mana münasebetinin bulunduğunu belirtmektedir.⁵⁹ Bu münasebet cümleler arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Kurulan bu münasebetle cümlelerin durumu ve kısımları arasındaki uygunluk sağlamlaştırmaktadır.⁶⁰ Diğer taraftan Zerkeşî ve Suyûdî, bu konuda İzzeddîn b. Abdisselâm'ın (ö. 660/1261) farklı sebep ve olaylar üzerine söylenmiş sözlerde irtibatın bulunmasının şart olmadığı görüşünü de nakletmektedir.⁶¹ İzzeddîn b. Abdisselâm, bu görüşüyle, Kur'an'ın farklı zamanlarda ve farklı şartlarda nâzil olduğu olgusuna dikkat çekerek âyetler ve sûreler arasındaki irtibatla bir zorlama yapılmaması hususunu öne çıkarmaktadır.

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde incelediğimiz Cuypers'in retorik analizinde yer alan metin düzeylerinin Suyûdî'nin şu ifadelerinde yer aldığını görmekteyiz:

Peş peşe gelen iki âyette bulunan münasebet ya kelimelerin birbirine bağlı oluşu, ya birinci âyet ile mananın tamamlanmayışı, ya ikinci âyetin birinci âyeti te'kid veya tefsîr edişi, itiraz ve bedel olması yönüyle aranır. Bu kabul edilen bir irtibattır. Ve yahut aralarında irtibat bulunmaz. Her biri birbirinden farklı müstakil birer cümle olur. Bu iki cümleden biri diğerine, ya hükümde ortak olan atf edatıyla atfedilir ya da atfedilmez.⁶²

Buna göre âyetler arasında manayı tamamlamak, pekiştirmek ve açıklamak bakımından münasebet bulunmaktadır. Cuypers'in analizinin ikinci düzeyinde olduğu gibi âyetler müstakil cümleler olabilmektedir. Eğer aralarında atf edatı yer almazsa o zaman âyetler arasında şu özellikler aranmaktadır.⁶³

1. Âyetler arasında benzerlik (*et-tenyîp*) olmasıdır.
2. Âyetlerin içinde, mana bakımından birbirine zıt (*el-muâfî*) kelimelerin birlikte kullanılmasıdır.
3. Bir âyetten sonra yer alan diğer âyetin konu değiştirme (*el-isti'âd*) olarak gelmesidir.

Suyûdî'nin krettiği bu karinelere göre âyetler arasındaki münasebetin üç temel düzeyi olduğunu söyleyebiliriz: (1) Benzerlik [*et-tenyîp*], (2) Zıtlık [*el-muâfî*] ve (3) Konu Değiştirme [*el-isti'âd*]. Bu düzeyleri 101 ... Êri,a

⁵⁹ Zerkeşî *el-Burhân fî Pulâmi'l-ur Ên*, tah. Muhammed Ebû'l-Faîl İbrâhîm, (Beyrut: D'Erû'l-Marife, 1972), c.I, s.62.

⁶⁰ Zerkeşî *el-Burhân*, c.I, s.62; Suyûdî *el-ÎtâÊn*, s.695.

⁶¹ Zerkeşî *el-Burhân*, c.I, s.63; Suyûdî *el-ÎtâÊn*, s.694.

⁶² Suyûdî *el-ÎtâÊn*, s.695.

⁶³ Zerkeşî *el-Burhân*, c.I, s.75-77; Suyûdî *el-ÎtâÊn*, s.695-696. Tenâsubun çeşitleri konusunda ayrıca bkz. Mehmet Faik Yılmaz, *Âyetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2009), ss.13-26. Tenâsubu'l-ur Ên ile ilgili yeni yaklaşımlar ve değerlendirmeler için bkz. Celalettin Divlekçi, *Anlam-Üslup İlişkisi Bağlamında Kur'an'ın Üslup Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 258vd.

sûresine uygulamaya ve bir nazım tahlili yapmaya çalışalım. İlk dönem Mekke'de bir sûre olan 101 " Âri, a sûresinin toplam 11 âyeti bulunmaktadır:

﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا هِيَةٌ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Birinci Düzey: Benzerlik (et-tenyîb)

Bu düzey, benzer olanların birbirine irtibatlanması ile kurulan bir münasebetir. Bu benzerlik aynı sûre içerisinde olabildiği gibi Kur'ân bütününde veya sûreler arasında da olabilir. Âyetler arasındaki bu münasebet aranırken öncelikle sûre içindeki âyetler bazında benzerlik tesbit edilmelidir. Sûre bütünlüğünde değerlendirme yapıldıktan sonra Kur'ân bütünlüğü çerçevesinde benzerlik aranmalıdır. Çünkü Kur'ân en küçük parçasından en büyük parçasına kadar bir bütünlüğe sahiptir.⁶⁴ Sûre içerisinde âyetler arasındaki benzerlik bakımından 4. ve 5. âyetler arasında bir irtibat söz konusudur:

﴿٤﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ
﴿٥﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ

“O gün insanlar, her bir tarafa dağılan pervaneler gibi olacaktır” âyeti ile bir sonraki “Dağlar da atılmış renkli yünler gibi olacaktır” âyeti arasında böyle bir durum söz konusudur. Kıyamet gününde insanların pervaneler gibi gidip gelmeleri, dehşet içinde bocalamaları, ayrılıp dağılmaları⁶⁵ ile atılmış yünler gibi dağların dağılması durumu birbirine benzetilmiştir. Âyetlerde insanların hali ile dağların hali birlikte ele alınmıştır. Böylece, âri,anın dağlara nasıl tesir ettiğine ve insanların halinin ise nasıl olacağına dikkat çekilmiştir.⁶⁶

Sûreler arasındaki benzerlik açısından ise bu sûrenin ilk üç âyeti 69 el-â'â süresinin başlangıcı ile benzerdir:

﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾
﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾

⁶⁴ Bkz. Halis Albayrak, *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine*, (İstanbul: Şûle Yayınları, 1996), s.47.

⁶⁵ İbn Keşir, *Tefsîru'l-ur'ân'ı'l-aym*, thk. Muâfa es-Seyyid Muâmmad [ve öte.], (Kahire: Muessesetu'r-urûba, Mektebetu'l-Evlâdu'i-Şeyûli't-TurÊq 2000), c.XIV, s.439.

⁶⁶ RÊzî *Mefîhü'l-Qayb*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1981), c.XXXII, s.72.

Sûreler arasındaki benzerlik çerçevesinde bir başka ilgi 100 ,ŞdiyËt ve 101 .. Êri,a sûreleri arasındadır. Buna göre ,ŞdiyËt sûresinin son âyetinde [Rablerinin **işte o gün** her şeyden haberdar olacağını hâlâ bilmiyorlar mı?] ifadeleriyle sorulan soruya .. Êri,a sûresinde cevap verilmiş ve **o günün** özellikleri anlatılmıştır.⁶⁷

İkinci Düzey: Zıtlık (*el-muâfâ*)

Bu düzey, iki âyetin birbirine zıd şekilde irtibatlanması ile kurulan münasebettir. Âyetlerin içerisinde birbirine zıd ifadeler bulunması bakımından 6. ve 8. âyetler ve 7. ve 9 âyetler arasında tenasub bulunmaktadır:

﴿١﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ
﴿٧﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٩﴾ فَأَمُّهُ هَاوِيَةٌ

“İşte o gün, kimin tartıları ağır gelmişse” âyeti ile “kimin de tartıları hafif gelirse” âyeti arasında zıtlık karinesi açısından bir irtibat vardır. Tartıları ağır veya hafif gelenlerin durumlarının ne olacağını açıklayan “hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır” âyeti ve “işte onun anası Üaviyedir” âyeti arasında aynı bakımdan bir münasebet söz konusudur.

Üçüncü Düzey: Konu Değiştirme (*el-isti'âf*)

Âyetler arasında bir konudan diğer bir konuya geçme bakımından kurulan bu münasebet, tesbit edebildiğimiz kadarıyla 101 .. Êri,a sûresinde yer almaktadır.

Ulûmu'l-Kur'an verilerine göre yapmaya çalıştığımız nazım tahlili Kur'an âyetlerinin bağlamını, sûre bütünlüğünü ve Kur'an bütünlüğünü dikkate alarak sûrenin düzeylerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda Cuypers'in “yeni bir yaklaşım” veya “yeni bir metot” olarak adlandırdığı çalışmaları aslında ulûmu'l-Kur'an bağlamında “yeni” olmamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Cuypers'in uygulamaya çalıştığı retorik analiz yöntemi en küçük ibare biriminden en büyük kitap birimine kadar birbirlerini oluşturan ve ona göre bağlamsal okumayı sağlayan bir analizdir. Cuypers erken dönem Mekke'de kısa sûrelere uyguladığı retorik analizin *The Banquet-A Reading of the Fifth Sura of the Qur'an* isimli çalışmasıyla daha geç dönem Medine'de uzun sûrelere de uygulanabileceğini göstermek istemiştir. Çünkü ona göre her

⁶⁷ R.Êzî, *MefËtîhü'l-Qıyb*, c.XXXII, s.70.

sûrenin çeşitli düzeylere dağılmış ve kendi içerisinde (içkin) bir insicamı bulunmaktadır.⁶⁸ Böylece Cuypers, Kur'ân'ın genelinde aynı retoriğe göre kompoze edilmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla Cuypers Kur'ân'ın edebî bir bütünlüğü ve insicamı olduğunu ve ayrıca retorik analizin Kur'ân tefsîrine yardım edeceğini de düşünmektedir. Dolayısıyla Amir-Moezzi'nin de ifade ettiği gibi Cuypers'in temel ilgisi, Kur'ân'ın yazım tarihi değil, metnin nihai redaksiyon durumundaki önemidir.⁶⁹

Metnin yapısı ile anlamı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan Cuypers, Kur'ân'da yer alan bu merkezî parçaların özel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Çünkü ona göre bu parçalar, aşkın ve evrensel ilkelerdir. Kur'ân metninin anlaşılmasına ilişkin bu yaklaşımı metnin içindeki anlamların hiyerarşisini ön plana çıkarmaktadır. Bu özelliğiyle Cuypers'in bu yöntemsel önerisi Kur'ân metninin estetik ve geometrik güzelliğini ortaya koyma çabası olarak anlaşılabilir. Ancak burada Cuypers'in cevaplaması gereken sorular bulunmaktadır: Bu yöntem Kur'ân'ın bütün sûrelerine zorlama olmadan uygulanabilir mi? Kur'ân'ı, Kitâb-ı Mukkades tefsîr metodları ile açıklamak yöntemsel ve yapısal olarak bir sorun değil midir? Zira Kur'ân ve Kitâb-ı Mukaddes denildiği zaman semiyotik olarak bir "kitap" algısı ortaya çıksa da yapısal olarak aynı değildir. Örneğin İslâm'da Kur'ân, Allah'ın kelamıdır; ancak Hıristiyanlıkta Allah'ın kelamı (*logos*) Hz. İsa'dır. Bu anlamda İncil Hz. İsa'nın hayatını ve açıklamalarını içermesi bakımından Tefsîr ve Siyer literatürüne denk gelmektedir. Dolayısıyla iki farklı nazımdan bahsediyoruz. Bu farklılıkları hesaba katmadan aynileştirmenin ve uygulamalar geliştirmenin yöntemsel olarak yanlış olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca Cuypers'in çıkış noktası yine yöntemsel olarak hatalıdır. Zira "eğer hadislere uygulanmışsa Kur'ân metnine de uygulanabilir" hipotezi ilahî vahiy ile genellikle bu ilahî vahyin açıklaması olan Hz. Peygamber'in sözleri arasındaki yapısal farkların göz ardı edildiğini göstermektedir. Diğer taraftan bu çıkış noktası Cuypers için bir ortak payda oluşturmaktadır: Bütün bu metinler Sâmi'dir. Bu yüzden söz konusu olan onların teolojik değerleri değildir.

Kur'ân ne şiir ne de nesir olmaması bakımından kendine özgü bir nazma sahiptir. Kur'ân'ı anlama metodolojileri olan ulûmü'l-Kur'ân konuları, Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar Kur'ân'ı açıklama ve yorumlamanın ilkelerini betimlemiştir. Dil ve tarih alanlarına ilişkin bu ilimlere genel olarak bakıldığında dil alanına dair ilimlerin, tarih alanına ilişkin ilimlerden daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Kur'ân metninin lafzî ve manevî yapısına ilişkin dilbilimsel anlama çabaları erken dönemden itibaren İslâm âlimlerinin en çok üzerinde çalıştığı ve eserler telif ettiği alanlar ol-

⁶⁸ Krş. Muhammad Ali Amir-Moezzi, "Preface", s.15.

⁶⁹ Krş. Muhammad Ali Amir-Moezzi, "Preface", s.15.

muştur. Tefsîrlerde de aynı özellikleri görmekteyiz. Müfessirlerin çoğu bir âyetin tefsîrine önce dilbilimsel açıklamalarla başlamaktadır. Tefsîr geleneğinde bir âyetin diğer bir âyet ile açıklanması ise Kur'an'ın Kur'an'la tefsîri olarak ayrı bir metottur. Bu makalede 101 " Âri, a sûresi örneğinde görüldüğü gibi Cuypers'in Kur'an'ı anlama metodu, klasik ulûmu'l-Kur'an geleneğinde özellikle âyetler ve sûreler arasındaki münasebet bakımından alimlerimizin ilgilendiği bir konu olmuştur.

Cuypers'in bu metodu ilk bakışta Kur'an'ı anlama yaklaşımları içerisinde katkı sağlayacak bir çaba olarak nitelendirilebilir. Ancak Cuypers'in bu metodu belli sûreler özelinde ele alması, mahiyet itibariyle Kur'an'ın Kitâb-ı Mukaddes'ten farklı olduğu noktasını ve Kur'an tefsîr geleneğinde ve ulûmu'l-Kur'an'da bu konuya ilişkin ilgileri göz ardı etmesi metodun tenkide değer en önemli yanlarından biridir. Aslında bu bizlere Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması meselesinin Cuypers'i de aşan bir metodoloji sorunu olduğunu ve geleneğimizde yer alan bilgi malzemesinin önemini yeniden hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, İstanbul: Şûle Yayınları, 1996.
- Amir-Moezzi, Muhammad Ali, "Preface," *The Banquet-A Reading of the Fifth Sura of the Qur'an*, ed. Rafael Luciani, terc. Patricia Kelly, Miami: Convivium Press, 2009, ss.15-18.
- Arpa, Enver, "İ'cazû'l-Kur'an Konusuna Farklı Bir Yaklaşım," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XLIII: 1 (2002), ss.81-107.
- Cuypers, Michel, *The Banquet-A Reading of the Fifth Sura of the Qur'an*, ed. Rafael Luciani, terc. Patricia Kelly, (Miami: Convivium Press, 2009).
- _____, *An Introduction to the Rhetorical Analysis of the Qur'an*, Ders Notları, PISAI, 22 Nisan 2010.
- _____, "Tradition as seen by the Muslim Faith, Yesterday and Today," <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1339925?eng=y> (08.09.2010), ss.1-6.
- _____, "The Semitic Rhetoric in the Koran and a Pharaonic Papyrus," *US-China Foreign Language*, 8:1 (2010), ss.8-13, <http://www.ideo-cairo.org/spip.php?article80> (08.09.2010).
- _____, "Naÿratun cedÿetun ilÿ naÿmi'l- ur Ên," <http://www.ideo-cairo.org/spip.php?article80> (08.09.2010), ss.1-30.
- Çiçek, Halil, *20. Asırda Kur'an İlimleri Çalışmaları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1996.

- Divlekçi, Celalettin, *Anlam-Üslup İlişkisi Bağlamında Kur'an'ın Üslup Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- İbn Keçerî, Ebû'l-FidÊ İmaduddîn İsmâ'il b. 'Umer (ö. 774/1373), *Tefsîru'l-ur Êni'l-aym*, tah. Mu'âfa es-Seyyid Mu'ammed [ve öte.], Kahire: Muessesetu 'urûba, Mektebetu'l-EvlÊdu'i-ŞeyÛli't-TurÊq 2000.
- Neuwirth, Angelika, "Rhetoric and the Qur'ân, *Encyclopedia of the Qur'ân*, c. 4, ss. 461-476.
- Okumuş, Mesut, "Arthur Jeffery ve Kur'an Çalışmaları Üzerine," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLIII:2 (2002), ss.121-150.
- RÊzî Ebû 'AbdullÊh Fa'ruddîn Mu'ammed b. 'Umer Fa'ruddîn (ö. 606/1209), *Mef'Êtu'l-Âyb*, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1981.
- Ricoeur, Paul, "What is a text? Explanation and Understanding", *Hermeneutics & Human Sciences*, ed. ve terc. John B. Thompson, USA: Cambridge University Press, 1998, ss.145-164.
- _____, "The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text, *Hermeneutics & Human Sciences*, ed. ve terc. John B. Thompson, USA: Cambridge University Press, 1998, ss.197-221.
- The Interpretation of the Bible in the Church*, The Pontifical Biblical Commission, 1996.
- Suyûdes-, CelÊluddîn (ö. 911/1505), *el-ÎtâÊn f'Pul'omi'l-ur Ên*, tah. FevvÊz A'umed Zemerlî Beyrut: DÊru'l-KitÊbi'l-,Arabî 2004.
- Yılmaz, Mehmet Faik, *Âyetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2009.
- Zerkeşpez-, Bedruddîn Mu'ammed b. 'AbdullÊh (ö. 794/1392), *el-BurhÊn f'Pul'omi'l-ur Ên*, tah. Mu'ammed Ebû'l-Fa'îl İbrÊhîm, Beyrut: DÊru'l-Ma,rife, 1972.
- www.ideo-cairo.org
- www.jesusc Caritas.info
- www.retoricabiblicaesemitica.org